

**НАС ОБ'ЄДНАЛА ІРИНА ВІЛЬДЕ:  
(спільна праця над укладанням біобібліографічного  
показчика письменниці)**

**Маріанна Мовна**

*провідний бібліограф науково-інформаційного відділу  
ЛННБ України ім. В. Стефаника*

*Про окремі моменти життя українського літературознавця та бібліографа М. Вальо, зокрема, про спільну з автором працю над біобібліографічним показником «Ірина Вільде», структуру якого охарактеризовано у пропонованій публікації. Про людські якості багатогранної постаті відомої дослідниці.*

**Ключові слова:** *М. Вальо, І. Вільде, біобібліографічний показник, творча співпраця.*

*The article light up some special moments of life of Ukrainian literary critic and bibliographer M. Walio, especially her collaboration with an author during the work with biobibliographic personalia of I. Wilde. The structure of it is characterised. The human traits of the many-sided personality of the known researcher opened up especially.*

**Keywords:** *M. Walio, I. Wilde, bibliographic personalia, creative collaboration.*

*Об отдельных моментах творческой жизни украинского литературоведа и библиографа М. Вальо, в частности, о сотрудничестве с автором над биобиблиографическим указателем «Ирина Вильде», структура которого характеризуется в предлагаемой публикации. О человеческих чертах многогранной личности известной исследовательницы.*

**Ключевые слова:** *М. Вальо, И. Вильде, биобиблиографический указатель, творческое сотрудничество.*

Марія Андріївна Вальо — філолог, літературознавець, бібліограф, Науковець з великої літери, літературознавча діяльність якої великою мірою сконцентрувалася у предметному полі дослідження життя та творчості таких видатних особистостей, як Бальтазар Гакет, Іван Франко та Ірина Вільде. Цим трьом знаковим постатям вона присвятила багато уваги у своєму науковому житті, повному колізій і несподіваних поворотів.

Одним із таких несподіваних поворотів стало розформування в 1975 р. відділу літератури Інституту суспільних наук АН УРСР, який очолював Степан Щурат, у зв'язку із загальним посиленням репресій проти української інтелігенції у Львові. Серед звільнених раніше (у 1972 р.) були вже відомі науковці — Григорій Нудьга, Роман Кирчів, Любомир Сеник, Марія Вальо. Тоді Марія Андріївна, розпочавши роботу у відділі бібліографії Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, змушена була опанувати нову для себе спеціальність — бібліографа. Їй зробила це на диво швидко, бо вже у 1972 р. з'явився друком бібліографічний покажчик «Ірина Вільде», який уклала разом з бібліографом Євдокією Лазебою [9].

Як згадувала згодом сама дослідниця, «науку складання бібліографічних покажчиків я проходила в талановитого працівника відділу Євдокії Миколаївни Лазеби. Здобувши освіту в Московському бібліотечному інституті, Євдокія Лазеба досконало володіла теорією і методикою усіх бібліографічних жанрів, добре знала історію бібліографії. Саме її призначено співавтором першої моєї бібліографічної праці, присвяченої Ірині Вільде, в основу якої лягли матеріали, зібрані для моєї дисертації про письменницю. Наша робота була злагодженою, і я захоплювалась, як легко Євдокія Миколаївна долала усі складові бібліографування, в процесі якого я набувала навиків опису, систематизації й анотування матеріалів» [5, с. 159]. На прохання тодішнього завідувача відділу бібліографії Михайла Прокоповича Гуменюка передмову під назвою «Через місток пам'яті» про моменти своєї ранньої творчості з ентузіазмом взялася написати сама Дарина Дмитрівна, якій тоді виповнилося 65 років. Але цій передмові не судилося вчасно дійти до читача — її, а також великий розділ про творчість Ірини Вільде й літературу про неї до 1939 р. було вилучено з покажчика з ідеологічних міркувань [2, с. 7]. Внаслідок цього скорочений покажчик у друкованому вигляді налічував трохи більше як 500 бібліографічних позицій (лише 66 сторінок) і складався із: скромної передмови «Від укладачів» і чотирьох основних розділів — «Художні твори (окремі видання, публікації)»; «Статті, рецензії, промови, кореспонденції»; «Переклади»; «Література про життя і творчість». Завершували видання іменний покажчик та список періодичних видань, використаних у ньому.

Тому у 2007 р., до 100-річного ювілею письменниці відділ наукової бібліографії Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника розпочав роботу над укладанням повного біобібліографічного покажчика. Потребу видання нового бібліографічного покажчика добре розуміла і наукова громадськість. Так, науковий співробітник відділу видань літературно-наукової спадщини Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України Степан Захаркін писав у листі від 30 серпня 2007 р. до Марії Вальо: «Давно назріла потреба у ґрунтовному бібліографічному покажчику Ірини Вільде, де було б якнайповніше охоплено не лише видання її творів, а й літературу про неї» [10]. Укладачами покажчика стали науковий співробітник відділу бібліографії, кандидат філологічних наук, дослідниця літературної творчості письменниці Марія Вальо (1925–2011) та бібліограф Маріанна Мовна [1, с. 205]. У 2008 р. я долучилася до праці над укладанням біобібліографічного покажчика «Ірина Вільде». Це була цікава робота з вивчення багатогранної особистості письменниці, консультування і просто спілкування з цікавою особистістю, природженим науковцем від Бога, дослідницею творчості Ірини Вільде Марією Андріївною Вальо, автором першого монографічного дослідження творчого доробку письменниці, що побачило світ ще в радянські часи як літературно-критичний нарис (1962) [3], людиною, яка мала мужність вивчати і популяризувати серед широких кіл громадськості творчість Ірини Вільде, затаврованої ярликом «української буржуазної націоналістки». У 1962 р. вона захистила кандидатську дисертацію «Творчість Ірини Вільде» [6]. Як згадувала Марія Андріївна, на захисті була присутня сама письменниця, яка морально підтримувала дисертантку, і згодом дуже шкодувала, що не збереглося світлин з цієї події. Кандидатська дисертація переросла у солідне дослідження, яке, на жаль, у радянські часи не було позбавлене відповідного ідеологічного звучання та повністю не розкривало довоєнної творчості письменниці. Ірина Вільде високо цінувала Марію Вальо як об'єктивну дослідницю своєї творчості та непересічну особистість: «Небагато рівних Вам Марій приходить у світ» — такі знаменні рядки написала Ірина Вільде, даруючи 4 квітня 1979 р. одне із видань роману «Сестри Річинські» [12, с. 345].

В останні роки через стан здоров'я Марії Андріївни наша спільна робота над покажчиком велася здебільшого у телефонному режимі, а згодом у домашніх умовах, де дослідниця переглядала вже готову картотеку до покажчика, вносила необхідні правки та уточнення щодо систематизації зібраного матеріалу, займалася формуванням структурного підрозділу покажчика, зокрема епістолярію, який добирала власноруч, а деякі листи вона переписала самотужки з архіву І. Вільде ще за життя письменниці, ділилася спогадами про Ірину Вільде та робочі моменти їхньої творчої співпраці. Марія Андріївна уміла ненав'язливо спрямувати пошуки у правильне русло, дати цінну робочу, чи навіть життєву пораду, пожартувати. Любила повторювати вислів, який мені особливо припав до душі і запам'ятався: «Коли щось шукаєш, то матеріал сам біжить»... Пригадую, як якось застала Марію Андріївну, що працювала у залитій сонцем кухні, вікно якої виходило у садок, мабуть, там була гарна творча аура. Двері її помешкання на вулиці Коцюбинського завжди були гостинно відчинені для друзів і колег. Після кожного візиту до неї я ніколи не виходила з порожніми руками: то книга спогадів про Зеновію Франко [8] у подарунок, то дослідження про Марію Деркач [4] або інша книга з власної книгозбірні.

За задумом укладачів, майбутній покажчик повинен включати в себе два основні компоненти, а саме: покажчик творів І. Вільде та літературу про неї, що охоплює період від року появи першої публікації письменниці в перемиському часописі «Український голос» 1926 р. [7] до 2014 р. включно та републікацію маловідомих і невідомих матеріалів (твори І. Вільде, спогади про неї, епістолярій). Це перше загальнонаціональне видання такого плану, де творчість Ірини Вільде буде представлена так широко та багатогранно.

Відкриватимуть покажчик передмова, яка ґрунтовно окреслює структуру видання, та передмова Ірини Вільде «Через місток пам'яті», що не увійшла до видання 1972 р.

Перша частина покажчика міститиме бібліографію письменниці, яка поділятиметься на кілька підрозділів за жанровим принципом: «Художні твори (Окремі видання. Збірки творів. Зібрання творів)»; «Літературно-мистецькі праці. Спогади письменниці (рецензії, некрологи)»; «Публіцистика»; «З епістолярної спадщини»;

«Переклади творів мовами народів колишнього СРСР та іноземними мовами»; «Література про життя та творчість (статті загального характеру, рецензії на твори письменниці, хронікальні матеріали, бібліографія бібліографії)». Важливе значення при укладанні персонального покажчика матиме довідковий апарат: іменний покажчик, перелік періодичних видань, у яких друкувалася Ірина Вільде.

Особливу увагу в покажчику буде звернено на довоєнну творчість письменниці, зокрема публіцистичну, яка з ідеологічних міркувань не потрапила до видання 1972 р. Працюючи в коломийському часописі «Жіноча доля», Ірина Вільде активно публікувалася у періодичних виданнях не лише рідного міста, а й Станіслава, Львова, Чернівців. До покажчика увійде маловідома, але не менш вартісна публіцистика, розпорошена по багатьох журналах та газетах, — «Прости мені, Краю мій» (1931), «Мойй Буковині» (1936), «Лист Ірини Вільде» (1936), «Лист до Мамаї» (1936), «Веселка» й «Веселківці» (1936), «Місяць серед гуцулів» (1936), «Наші Марії...» (1942), феміністичного спрямування — «І знову один рік... і знову так, як було...» (1935), «Чи ж добре, щоб наші дівчата виходили за чужинців заміж?» (1935), «Модерна дружина» (гумореска, 1939). Тут необхідно зазначити, що Марія Андріївна особисто добирала маловідомі для широкого загалу твори Ірини Вільде для републікації у покажчику [11].

Окремий розділ покажчика становитиме епістолярна спадщина письменниці, зокрема її листування з колегами — Богданом Ігорем Антоничем, Іваном Керницьким, Михайлом Яцківим, Агатою Турчинською, Юрієм Смоличем.

Лист Ірини Вільде до свого гімназійного товариша Цявка (можливо Славка) М. Вальо переписала власноруч з архіву письменниці ще у 60-х рр. і фактично врятувала його від загибелі, яка спіткала весь архів письменниці.

Ми респондуємо двома листами Ірини Вільде до Б. І. Антонича (1937), шістьма листами до Михайла Яцківа (1937), шістьма листами до Івана Керницького (1938), сорока листами до поетки та прозаїка Агати Турчинської (1944-1971), а також чотирнадцятьма листами письменника Юрія Смолича до Ірини Вільде (1940-1946). Цікава передісторія отримання бібліотекою листів А. Турчинської,

які зберігаються у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (Ф. 322, оп. 1, од. зб. 367, 50 арк.). У січні 2009 р. на прохання Марії Вальо архів надіслав їй копії листів І. Вільде до А. Турчинської — «поки що найбільший масив з досі неоприлюдненого епістолярію письменниці, цінний не лише інформацією про приватне життя й взаємини двох письменниць, але й неоціненне джерело дослідження творчості Ірини Вільде». М. Вальо підготувала їх до друку, але, на жаль, опублікувати вже не встигла.

До покажчика увійдуть також спогади сучасників: «Пішком на Говерлю» працівниці редакції часопису «Жіноча доля» Володимири Яцишин, допис «В гості до Ірини Вільде» працівниці бібліотеки Наталії Чернюк, мати якої, редактор Львівського радіо Тетяна Олександрівна Бойко, товаришувала з Іриною Вільде; «Ірина Вільде в Дорі» Світлани Флис, краєзнавця, старшого наукового працівника Музею етнографії та екології Карпатського краю в м. Яремче, «Моє недовге знайомство з Іриною Вільде» Уляни Скальської, «Калинове гроно» І. Соколівської. М. Вальо активно листувалася з людьми, які, на її прохання, підготували до покажчика спогади про Ірину Вільде.

Марія Андріївна закарбувалася у моєму серці працелюбною, комунікабельною, привітною, позитивною, завжди усміхненою, уміла стоїчно переносити всілякі негаразди і знаходити розраду у життєвих труднощах, зберігаючи рідкісну силу духу. Любила ділитися своїми науковими планами та творчими знахідками, в черговий раз оповівши про свої творчі будні, підсумовувала в стилі Гесіода: «Такі мої дні». Сучасники високо оцінили наукову ерудицію, беззастережну відданість обраній справі та суто людські якості Марії Вальо. Відомий мовознавець Дмитро Гринчишин безумовно визнавав науковий талант Марії Андріївни. А ось що писав у листі до неї один з київських колег-філологів: «Кожна Ваша нова книжка — без перебільшення культурна подія. Ви краще за мене знаєте, як багато в нашій культурі роботи і як мало фахових і відданих робітників. Одним із них є Ви, і є люди, для яких Ваша праця необхідна, які Вас люблять і високо цінують» [10]. З кожним рядком цієї оцінки неможливо не погодитись.

1. *Вальо М.* Діяльність відділу наукової бібліографії 1963–2010 рр. / *Марія Вальо* // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. праць. — Львів, 2010. — Вип. 2 (18). — С. 181-206.
2. *Вальо М.* Забутий світ Ірини Вільде / *Марія Вальо* // *Вільде І.* Незбагненне серце / *Ірина Вільде* ; упоряд., вступ. стаття і прим. *М. А. Вальо*. — Львів : Каменяр, 1990. — С. 3-23.
3. *Вальо М.* Ірина Вільде : літ.-критич. нарис / *Марія Вальо*. — Київ : Рад. письменник, 1962. — 138 с.
4. *Вальо М.* Марія Деркач (1896–1972). Бібліогр. покажчик. Спогади. Розвідки. Листи / *М. А. Вальо* ; НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника. — Львів, 1999. — 271 с.
5. *Вальо М.* Мої учителі (спогади) / *Марія Вальо* // *Марія Вальо*. Бібліогр. покажчик. Мої учителі (спогади) / упоряд. і авт. передм. *Т. Кульчицька* ; НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника. — Львів, 2001. — С. 83-171.
6. *Вальо М. А.* Творчество Ирины Вильде : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук / *М. А. Вальо* ; ЛГУ им. И. Франко. — Львов, 1962. — 15 с.
7. [*Вільде І.*]. Марічка : оповідання / *Дара М.* // Український голос (Перемишль). — 1926. — 14 листоп. (чис. 46). — С. 2-3.
8. *Зеновія Франко (1925–1991)*. Статті. Спогади. Матеріали / упоряд. і наук. ред. *М. А. Вальо* ; НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника, НТШ. — Львів, 2003. — 368 с.
9. *Ірина Вільде* : бібліогр. покажч. / уклад.: *М. А. Вальо, Є. М. Лазеба* ; АН УРСР, ЛНБ ім. В. Стефаника. — Львів, 1972. — 66 с.
10. Лист Степана Захаркіна до Марії Вальо від 30.08.2007 р. // Приватний архів М. Мовної.
11. *Мовна М.* Ірина Вільде : штрихи до біобібліографічного портрета / *Маріанна Мовна* // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. праць. — Львів, 2012. — Вип. 4 (20). — С. 577-586.
12. *Соболь В.* Марії Вальо — 80 / *Валентина Соболь* // Варшавські українознавчі записки : польсько-українські зустрічі / за ред. *Стефана Козака* ; Каф. україністики Варшавського ун-ту ; Польське українознавче т-во. — Варшава, 2006. — С. 345-347.